
Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I.

Eds. Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš. Bratislava: Chronos, 2006. 440 s.
ISBN 80-89027-19-9

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Kanonizačný proces ako počiatok kultu zakladateľa rehole v stredoveku na príklade kanonizačných aktov sv. Dominika

Gabriel Peter Hunčaga

HUNČAGA, Gabriel Peter: *The Process of Canonisation as the Origin of the Cult of an Order's Founder in the Middle Ages, illustrated with the Example of the Canonisation's Acts of St. Dominic*. In: Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I. Bratislava: Chronos, 2006, p. 275-296.

St. Dominic was canonised in 1234 by Pope Gregory IX, who, as Cardinal Ugolino, had been a great friend and supporter both of Dominic and of Francis of Assisi. In the bull of canonisation the Pope speaks of St. Dominic's apostolic sanctity and of the fecundity of his spiritual family. Pope Gregory IX declared that Dominic was a saint of God and thus entitled to the highest honours of the Church.

KEYWORDS: Middle Ages, Saints, Canonisation, St. Dominic

ÚVOD

Historická rekonštrukcia obrazu svätca, kanonizácie a jeho funkcie v spoločnosti je podmienená uchopením pojmu svätosti, religiozity a súdobej náboženskej praxe. V rámci týchto intencií je potrebné si uvedomiť, že v európskom prostredí vrcholného stredoveku je svätosť ako fenomén spojená s kresťanstvom, katolíckou cirkvou a pod jej vedením aj s vyvíjajúcimi sa podmienkami, splnenie ktorých bolo nevyhnutné na to, aby sa uskutočnil inštitucionalizovaný kanonizačný proces vedúci k zapísaniu kandidáta svätosti do zoznamu svätých.

Wolfgang Speyer sa o predstaviteľoch svätosti vyjadril, že: „*Ako typ nábožensky výnimočného človeka patrí svätec k jadrú náboženského sveta fantázie a predstavuje nosný prejav náboženstva ako takého*“.¹ Základnými dispozíciami charakterizujúcimi svätca sú charizmy, ktoré svojho nositeľa uschopňujú žehnať a preklínať ako aj završovať uzdravujúce a trestajúce zázraky. Medzi ďalšie príznačné atribúty svätosti patrí moc nad živou i neživou prírodou, extáza s následkami odolnosti voči ohňu a jedu, levitácia a bilokácia, schopnosť predvídať udalosti, dar „videnia srdcom“, zázračná svätožiara, dlhodobá schopnosť neprijímať pokrm, a napokon pri tele zosnulého podivuhodná vôňa a nepodliehanie telesných pozostatkov

¹ Angenendt, A.: Heilige und Reliquien. Die Geschichte ihres Kultes vom frühen Christentum bis zur Gegenwart, München 1997, s. 10.

rozkladu. Nositelia mimoriadnych chariziem boli svojim okolím uctievaní a obdivovaní, ich *imitatio Christi* sa stalo základným predpokladom svätosti. Hneď ako boli svätci svojim okolím identifikovaní ako Boží ľudia, došlo k istej teologickej reflexii ich života, ktorá mala za úlohu na jednej strane predstaviť, že sa v ich spôsobe života nijako neobmedzila jedinečnosť Ježiša Krista a zároveň na strane druhej, že tým nijako neutrpelo ich osobné *imitatio Christi*.² Pre bádateľov s tým vyvstáva otázka určitého typu svätosti a toho, kedy a ako sa tieto jednotlivé typy v náboženských dejinách udomácnili a prejavili.³

V období stredoveku bola už od 12. storočia započatá pomalá, avšak hlboká transformácia prejavov svätosti, ktorá bola spojená s práve prebiehajúcimi kultúrnymi a náboženskými premenami západného sveta. Vedľa kultu ostatkov, ktorého obľuba pretrvávala až do reformácie, sa rozvíjali také formy úcty mužov a žien, ktorým verejná mienka vzhľadom k ich príkladnému životu spontánne prideliť titul svätec/sväťica. Verejnosť sa už neuspokojovala len s uctievaním významných no predsa tajomstvom zahalených orodovníkov, ktorí žili v dobách dávno minulých a krajoch príliš vzdialených na to, aby bol ich životný odkaz dostatočne aktualizovaný. Skôr naopak, začala sa zaujímať o známe a v nedávnej minulosti žijúce osobnosti. Svätec tak už nebol redukovaný len na telo obdarované nadprirodzenými schopnosťami, ale stal sa žijúcou bytosťou.⁴

V tomto smere prinieslo obdobie prelomu 12. a 13. storočia tzv. spiritualizáciu svätosti, ktorá mala za následok spoločenské prehĺbenie nového ideálu svätosti - *sequela Christi*. Predstavitelia tejto modernej svätosti nestrácali nič zo špecifickej kompetencie zohrávajúcej v prejavoch ľudovej zbožnosti významnú úlohu pri ochrane pred nepriazňou počasia, ochranou dobytku, úrody, polí, pri ochranných opatreniach voči ohňu či blesku. Svätcova liečivá sila sa aj naďalej prejavovala v schopnosti uľaviť postihnutým v bolestiach, utrpení, chorobách a v neposlednej miere aj v umení zdolať pôsobenie diabla a démonov.⁵ V stredomorí, predovšetkým v Taliansku, kde bol podiel svätcov z vládnuccich vrstiev oveľa menší ako tomu bolo v prípade svätcov - biskupov, tak početných napr. vo Francúzsku a Anglicku, sa do popredia namiesto modelu svätca prejavujúceho sa extrémnou zbožnosťou a prísnyim spôsobom života dostáva svätec vyznačujúci sa častým nočným bdením, zdržanlivosťou, striednosťou, rozdávaním almužien, neúnavnou podporou tých, ktorí sa ocitli v akejkoľvek núdzi.⁶ Táto forma moderného asketizmu na spôsob *vita vere apostolica* sa výrazne odlišovala od každodenného života klerikov, na ktorých boli veriaci vo všeobecnosti zvyknutí.⁷ Súdobí *vox populi* viac podporoval mužov a ženy, ktorí nevynikli výkonom úradu či urodzeným pôvodom, ale prešli skúškami lásky k Bohu a blížnemu. Len výnimočne zomreli násilnou smrťou či za svoju vieru preliali krv. Táto výrazná zmena postupne vyústila do diverzifikácie a v určitom slova zmysle i do rozkvetu chápania kultu svätosti a náboženskej skúsenosti s ním, čo však nijako nestálo v protiklade predpokladu, že už v kresťanskom staroveku boli

² Tamtiež, s. 13.

³ Tamtiež, s. 10.

⁴ Vauches, A.: Svätec. In: Středověký člověk a jeho svět. ed. Le Goff, J., Praha: Vyšehrad 1999, s. 281.

⁵ Angenendt, A.: c. d., s. 12.

⁶ Hausberger, K.: Hagiographie II. (Mittelalter). In: Teologische real Enzyklopädie (TRE), Band 14, Berlin 1985, s. 366.

⁷ Vauches, A.: c. d., s. 275-278.

utvorené všetky základné typy tohto kultu, pričom tie stredoveké boli s nimi identické, alebo z nich boli odvodené.⁸

Z hľadiska štúdia jednotlivých súdobých zmien je nevyhnutné poukázať na fakt, že v spomínanom období prelomu 12. a 13. storočia začínajú vznikať „nové legendy“ (*legendae novae*), teda legendy v skratke napísané epicko – symbolickým jazykom, ktoré sa stávajú súčasťou života žobravých rádov.⁹ Tieto sa spolu s aktami kanonizačných procesov (*acta canonizationis*) stávajú pre bádateľov veľmi cenným prameňom poznania nielen stredovekej religiozity, ale aj mentality ako takej. Ich súčasťou sú protokolárne záznamy o zázrakoch a dôveryhodné zápisy svedectiev vypracované dozorcami (prokurátormi) svätorečenia alebo poverenými notármi.¹⁰ Historikovi sa tak dostávajú do rúk nové pramene, procesy overovania kandidátových cností a zázrakov, ktoré predstavujú širokú škálu svedeckých výpovedí, vnímajúcich budúceho svätca v rôznom geografickom, náboženskom, sociálnom a kultúrnom kontexte.¹¹ Hagiografická produkcia tohto druhu sa stala logickým korelátom k zintenzívneniu uctievanie svätcov v sledovanej epoche. Hagiografi vo svojich dielach ponúkali láskyplné a útechu prinášajúce naratívne obrazy svätcov tak, aby sa dali zobraziť v podobe votívnych zobrazení (*sacra imago*) určených na rozjímanie.¹² Svätec konca 12. a celého 13. storočia tak už viac nezostáva len akousi súdobou apóriou, no objasňuje, obohacuje spoločenskú časovú skúsenosť, ktorá by bez fenoménu svätosti zostala do istej miery nejasná a beztvárá. Svätec sa tak stáva „ľudským“ a jeho príbeh je možné artikulovať naratívnym i obrazovým spôsobom.

Na mieste je však poznámka, že pri obmedzení sa len na tento druh pramenného materiálu je potrebné zachovať si istý odstup a opatrnosť pri vynášaní súdov a konštatovaní záverov, lebo už sama povaha týchto prameňov môže zvýšiť nebezpečenstvo deformácie a splotenia reality, inak vlastné každému historickému bádaniu. Cieľom takéhoto výskumu pritom nie je zbaviť svätca historického rozmeru a vytrhnúť ho z dejín,¹³ ale snaha pochopiť celistvosť jeho osobnosti v rámci jeho myslenia, konania, osobnej náboženskej skúsenosti a videnia jeho osobnosti očami svedkov kanonizačného procesu, životopiscov, prípadne iných výpovedí jeho

---

⁸ Farmer, D.: *Hagiographie I. (Alte Kirche)*. In: TRE, Band 14, Berlin 1985, s. 364. O sprostredkovanie literárneho poznania antických typov svätosti stredovekej hagiografii sa výrazne zaslúžili Gregor z Tours (+ 594) a pápež Gregor Veľký (+ 604) svojimi dielami *Vitae patrum* a *Dialogi de miraculis patrum italicorum*.

⁹ Pôvodne boli legendy súčasťou textov čítaných pri bohoslužbách a liturgii hodín, kedy sa v deň spomienky na svätca čítala lektúra z jeho života. Asi najznámejšia z nich je *Legenda aurea* (sama o sebe je vlastne súborom viacerých legiend) zostavená v talianskom prostredí podľa liturgického kalendára v rokoch 1263-1273. Jej autorom je janovský biskup dominikán Jakub z Voragine (+1298). Medzi ďalšie populárne legendy stredoveku patrili *Dialogus miraculorum* Caesaria z Heisterbachu (+ 1240), *Speculum historiale* Vincenta z Beauvais (+ 1264), *Speculum sanctorale* Bernarda Guy OP (+ 1331), *Legendae de sanctis* Petra Calo OP (+ 1348), *Sanctilogium Angliae* Jána z Tynemouth (+ 1366). Hausberger, K.: c. d., s. 367.

¹⁰ Harmening, D.: *Fränkische Mirakelbücher. Quellen und Untersuchungen zur historischen Volkskunde und Geschichte der Volksfrömmigkeit*. s. 56-62.

¹¹ Gajano Boesch, S.: *Svatost*. In: *Encyklopedie středověku*. ed. Le Goff, J. – Schmitt, J.- C., Praha: Vyšehrad 1999, s. 762.

¹² Hausberger, K.: c. d., s. 365-366.

¹³ Vauches, A.: c. d., s. 264.

súčasníkov. Každý z takýchto prameňov viac alebo menej zdôrazňuje len niektoré z horeuvedených chariziem a uznávaných kategórii kresťanskej dokonalosti – svätosti. Pri štúdiu jednotlivých relevantných prameňov je v rámci hagiografickej produkcie potrebné zohľadniť, že dejiny svätosti súvisia s mnohými inými faktormi, s organizovaným asketizmom, so vzdelávaním, školskými modelmi, so spoločenskými predpokladmi a z toho vyplývajúcimi spoločenskými dôsledkami.¹⁴ Tieto pramene taktiež poukazujú na postupný vývoj typológie svätosti v období vrcholného stredoveku od evanjeliového modelu zameraného na chudobu a askézu (koniec 12. až koniec 13. storočia), k intelektuálnemu (avignonské obdobie) a neskôr k tzv. mystickému modelu (až po prvé desaťročia 15. storočia).¹⁵ Postupné porozumenie fenoménu svätosti a vývoj samotného kultu boli neustále prispôsobované novým kultúrnym, cirkevným a politickým požiadavkám. Z tohto dôvodu by bolo veľmi obtiažne hľadať určitý všeobecne platný ideálny a konštantný fenomenologický archetyp svätca/svätičky. S prihliadnutím na tento a viaceré iné dôvody nejaký úplný historický nárys predmetnej problematiky na tomto mieste nemôže byť podaný, no napriek tomu sa pokúsi integrovať do aktuálneho stavu bádania na Slovensku a niektoré aspekty do tohoto horizontu prinajmenšom naznačiť. Predmetom tohto príspevku je sonda do kanonizačného procesu a udalostí s tým súvisiacich a nie kritika použitých prameňov.

DOMINIK A TRANSLATIO

Dominik Guzmán sa narodil v období medzi rokmi 1173-1175 v Calaruege v kastílskej diecéze Osma v rodine šľachtica Félixa Guzmána a matky Jany z Asy. O jeho detstve a mladosti toho príliš známe nie je. Študoval v Palencii *septem artes* a niekedy tesne pred rokom 1200, resp. okolo tohto roku, sa stal členom reformovanej kapituly v Osme. Tu sa stal blízkym spolupracovníkom biskupa Diega Azebesa, čo malo zásadný význam pre ďalšie formovanie jeho osobnosti a postojov. V rokoch 1204 a 1206 sa ako Diegov sprievodca zúčastnil dvoch diplomatických ciest do Nemecka, kde sa stretol s oddielmi kočovných bojovníkov z Východu – Kumánov. Toto stretnutie malo pre mladého kanonika taký význam, že po návrate z Nemecka žiadal o pápežské povolenie na začatie misie medzi Kumánmi. Ešte zásadnejší význam však pre Dominika malo stretnutie s albigéncami a s neúspešnou misiou cistercijských mníchov, ktorá sa snažila vrátiť ich späť do katolíckej cirkvi. Niekedy okolo roku 1207, v roku, keď umiera jeho učiteľ a priateľ biskup Diego, začína žiť podľa vzoru apoštolov a prvej cirkvi *vita vere apostolica*, aby *verbo et exemplo* priviedol späť na cestu pravovernosti albigéncov. V roku 1209 do jeho apoštolátu výrazne zasiahlo tamojšie križiacke ťaženie pod vedením Šimona z Montfortu. Vojna na juhu Francúzska mu znemožnila voľne kázať, ale Dominik využil tento čas na organizačnú činnosť a rozvinul vzťahy s biskupom Fulkom z Toulouse.¹⁶ V roku 1215 vydal Fulko listinu, v ktorej na diecéznej úrovni potvrdil prvým Dominikovým nasledovníkom novú rehoľu: „...aby vyhladili kacírsku zvrá-

¹⁴ Angenendt, A.: c. d., s. 14.

¹⁵ Gajano Boesch, S.: c. d., s. 762.

¹⁶ Hunčaga OP, G.: Vznik, vývoj a význam dominikánov v kontexte vývoja stredovekého rehoľného života v Európe. In: Rehole a kláštory v stredoveku. ed. Kožiak, R.- Múcska, V., B. Bystrica - Bratislava 2002, s. 152-154.

tenosť a zapudili neprávosti, poučovali ľudí o základných pravdách viery a viedli ich ku zdravým mravom. Ustanovujeme kazateľov brata Dominika a jeho spoločníkov, aby v biskupstve chodili ako rehoľníci pešo a v evanjeliovej chudobe a hlásali slová evanjeliovej pravdy.“¹⁷ Postupne sa začala rodiť rehoľa, ktorá by bola schopná prevziať v cirkvi zodpovednosť za apoštolát v nových spoločenských štruktúrach v takej miere, v akej sa to dovtedy žiadnemu inému spoločenstvu nepodarilo uskutočniť. Keď sa Dominik na konci roku 1216 ocitol v Ríme, 22. decembra mu pápež Honorius III. (1216-1227) udelil privilégium, ktoré potvrdilo existenciu jeho komunity u sv. Romana v Toulouse a spôsob jej života. Dominik sa tak spolu so svojimi spoločníkmi stali rehoľníkmi v pravom slova zmysle: „Biskup Honorius, sluha sluhov Božích, drahým Dominikovým synom, predstaveného od svätého Romana v Toulouse, a jeho bratom tak súčasným ako aj budúcim, rehoľný život podľa sľubov na veky.“¹⁸ Ďalšie privilégium Honoria III. z 21. januára 1217 potvrdilo všetky výsady predchádzajúceho, ale komunitu bratov u sv. Romana už nazýva kazateľmi: „Biskup Honorius, sluha sluhov Božích, drahým synom, starším a bratom kazateľom od svätého Romana ...“,¹⁹ čím sa položil aj základ pre názov celého nového spoločenstva: Rehoľa kazateľov, Ordo praedicatorum.

Život, dielo, smrť a kanonizácia sv. Dominika Guzmána spadá do obdobia spomínaných zmien, ktoré zasiahli aj spôsob inštitucionalizovania kanonizačných procesov pod kontrolou a vedením rímskej kúrie. Až do konca 10. storočia sa kanonizačné procesy nekonali pod centrálnym dohľadom Ríma a prvá univerzálna kanonizácia pod vedením Rímskeho pontifexa sa uskutočnila v roku 993 za Jána XV. (985-996) svätorečením Ulricha z Augsburgu (+973). Pre dosiahnutie kanonizácie mala dovtedy zásadný význam *fama sanctitatis*, ktorá začala kandidáta svätosti (či už počas jeho života, alebo vo forme zázrakov na jeho príhovor po smrti) obklopuvať a bola všeobecne prijímaná. Kanonizácia nebola dovtedy podmienená uskutočnením procesu podliehajúceho presne stanoveným pravidlám. Zmenu legislatívy v tejto oblasti priniesol pontifikát Gregora IX. (1227-1241), ktorý nechal v roku 1234 do tzv. Dekretálií (*Liber extra* – prvá úplná a autoritatívna zberka pápežských dekrétov, ktorú na jeho žiadosť zozbieral dominikán a kanonista Rajmund z Peñafortu) zahrnúť už staršie nariadenia Alexandra III. (1159-1181) a Inocenta III. (1198-1216). Sem patrili aj kľúčové zmienky o pápežskej rezervácii – *reservatio papalis*, to jest právo kanonizovať svätca na základe pápežskej *plentitudo potestatis*.²⁰ Kúria si pod vedením pápeža začala procesy prísne strážiť a do istej miery tak prevzala kontrolu nad osudmi jednotlivých kandidátov svätosti, pričom hlásala, že klamstvo pod rúškom svätosti nesmie byť tolerované.²¹ Okrem postupnej kont-

¹⁷ „...ad extirpandam hereticam pravitatem et vitia expellenda et fidei regulam edocendam et homines sanis moribus imbuendos, instituimus predicatores in episcopatu nostro fratrem Dominicum et socios eius qui in paupertate euangelica pedites religiose proposuerunt incedere et veritatis euangelice verbum predicare.“ MOPH XXV., n. 63, s. 57.

¹⁸ „Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Dominico, priori Sancti Romani Tolosani, eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum.“ Tamtiež, n. 77, s. 73.

¹⁹ „Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis priori et fratribus Sancti Romani praedicatoribus in partibus Tholosanis...“ Tamtiež, n. 79, s. 78.

²⁰ Gajano Boesch, S.: c. d., s. 762.

²¹ Vauches, A.: c. d., s. 280.

roly nad svätorečeniami si rímska kúria nárokovala aj dozor nad preukazovaním úcty telesným pozostatkom osôb, ktorých svätorečenie nebolo oficiálne potvrdené. Jeden z dekrétov IV. Lateránskeho koncilu *De reliquiis sanctorum* hovorí veľmi jasnou rečou a nedovoľuje preukazovať ostatkom verejnú úctu skôr, ako sa neuskutoční ich oficiálne schválenie Rímskym pontifexom.²² Výsadné právo rozhodovať o kanonizácii získal pápež s konečnou platnosťou až v 13. storočí a táto jeho výsada bola všeobecne uznávanou normou, čo neraz v prípade presadzovania tzv. politickej religiozity bolo predmetom sporov medzi cirkevnou a svetskou mocou.²³

Je zrejmé, že etapy a podmienky kanonizácie sú integrálnou súčasťou konštrukcie svätcovho životopisu a rekonštrukcie jeho úcty. Pokiaľ sa jedná o rehoľné komunity, ktoré mali záujem kanonizovať niektorého zo svojich členov, v tomto prípade sa jednalo o zakladateľa rehole, predstavuje pohľad na jeho osobnosť zvnútra komunity len jeden rozmer jeho charakteru. Iná reflexia skúmanej osobnosti sa zase črtá pri pohľade zvonku komunity. To pochopiteľne determinuje aj stanoviská a postupy jednotlivých skupín zainteresovaných na kanonizačnom procese. V prípade Dominikovej kanonizácie zohrala istú úlohu aj skutočnosť, že sa u neho nevyskytovali tzv. extrémne prejavy svätosti, pokladané za zrejmé dôkazy identifikácie sa s Kristom, ktoré mohli celý proces v určitom zmysle zjednodušiť a urýchliť. K takým prejavom patrí *dies natalis* (deň mučeníckej smrti), preliatie vlastnej krvi v službe evanjelia, znášanie väzenia, mučenia či iných ťažkých telesných a duševných útrap, no najmä materializácia symbolov kríža (stigmaty), tak ako sa vyskytla u Františka z Assisi.²⁴ V živote Dominika boli však prítomné iné dispozície a vlastnosti považované taktiež za atribúty svätosti ako videnia, prorocké sny a predpovede, formy prísnej askézy, nočné bdenia, zázračné obrátenia neveriacich či odpadlíkov na vieru, rozdávanie almužny, víťazstvo nad démonmi, uzdravenia chorých, vzkriesenie mŕtvych, súdobé výnimočné prejavy pokory (zrieknutie sa biskupského úradu, do ktorého bol zvolený), posmrtná nevysvetliteľná vôňa šíriaca sa z hrobu a telesných pozostatkov a prípadné ďalšie.²⁵

Z hľadiska metodologického boli v priebehu posledných desaťročí v historickom bádani venujúcom sa výskumu stredovekej hagiografie vytvorené postupy a technické termíny zaužívané pre pomenovanie jednotlivých etáp kanonizačného

---

²² „*Inventas autem de novo nemo publice venerari praesumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatae.*“ Denzinger, H. – Schönmetzer SJ, A.: *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum.* Freiburg 1965, s. 266.

²³ Dialo sa tak v prípadoch, keď pápež prostredníctvom kultu niektorého svätca presadzoval svoj politický, mocenský a náboženský vplyv voči predstaviteľom svetskej moci. V tomto zmysle do istej miery poslúžili pápežovi Gregorovi IX. novopochenení svätci František z Assisi a Dominik Guzmán a ich kult v zápase s Fridrichom II. Pozn. autora.

²⁴ Gajano Boesch, S.: c. d., s. 754. Františkova dokázateľná stigmatizácia bola prvým známym prípadom od čias Ježiša Krista.

²⁵ O týchto prejavoch, ich časových a miestnych súvislostiach podrobne informujú nasledujúce pramene rádovej proveniencie z 13. a prvej polovice 14. storočia. *Acta canonisationis S. Dominici, Historia Albigensis Petri Vallium Sarnaii Monachi, Jordani de Saxonia - Libellus de principiis Ordinis Praedicatorum, Petrus Ferrandi – Legenda S. Dominici, Legenda S. Dominici Constantini Urbevetani, Legenda Aurea, Legenda S. Dominici Humberti de Romanis, Legenda S. Dominici Bartholomaei Tridentini, Gerardo de Fracheto – Vitae fratrum Ordinis Praedicatorum, Stephanus de Salaniaco et Bernardus Guidonius – De Quatuor in quibus Deus Praedicatorum Ordinis insignivit a ďalšie.*

procesu, ktoré sú aplikovateľné aj pre potreby tohto príspevku. To však neznamená, že tieto novodobé metodologické postupy sú apriórne využiteľné pre skúmanie každého takéhoto procesu v stredoveku. Kanonizáciu sv. Dominika možno vzhľadom na uvedené rozčleniť do štyroch etáp na *petitio*, *translatio*, *informatio* a *publicatio*²⁶ a pri pokuse do nej hlbšie nahliadnuť nebude možné zaobísť sa bez istého porovnania s kanonizačným procesom sv. Františka. Obidva procesy disponujú istými spoločnými črtami a obidvaja svätci boli už svojimi súčasníkmi považovaní za jedny z najväčších postáv kresťanského západu vrcholného stredoveku. Rovnako aj ich životné osudy boli spájané v rozličných súvislostiach.

Kanonizácia sv. Františka bola z procedurálneho hľadiska jedna z najrýchlejších, ktorá sa kedy pod vedením Rímskej kúrie uskutočnila. Od jeho smrti 3. októbra 1226 až po *publicatio* Gregorom IX. 16. júla 1228 neuplynuli ani dva roky a samotný proces trval len niekoľko mesiacov. Františkov náprotivok z Rehole kazateľov sv. Dominik, si od svojej smrti 6. augusta 1221 musel na kanonizáciu počkať takmer trinásť rokov, až do 3. júla 1234. Ako sa však neskôr ukázalo, rozhodujúcim dátumom pre porovnávanie kanonizačných procesov týchto dvoch postáv nie je časová perióda uplynulá medzi dátumom smrti a dátumom kanonizácie, ale je ním obdobie od oficiálneho zahájenia procesu až po jeho zavŕšenie v *publicatiu*. V tejto súvislosti ešte takmer dva roky po Františkovej smrti chýba *petitio*, v tom čase považované za oficiálnu žiadosť o zahájenie kanonizačného procesu.²⁷ Existuje len opis listu (čo do pravosti je sporný) Eliáša z Cortony, Františkom menovaného najvyššieho predstaveného Rehole menších bratov, v ktorom informuje autor o smrti a zázraku stigmatizácie Františka, ale list neobsahuje nijakú žiadosť o zápis do zoznamu svätých.²⁸ Za *petitio* možno potom považovať až žiadosť toho istého Eliáša z Cortony o prenesenie ostatkov sv. Františka z 29. marca 1228 za účelom stavby nového kostola v Assisi, chápaného ako *ecclesia specialis*. Kontrakt k tomu obdržal Eliáš v mene pápeža. Mesiac na to už pápež vyhlásil odpustky na stavbu nového kostola. V prípade Františkovej kanonizácie konal aktívne Rím, bez mimoriadnej účasti lokálnych cirkevných autorít, plne v duchu *reservatio papalis* a pápež sa osobne zúčastnil aj *translatia* Františkových telesných pozostatkov. *Informatio* – teda samotný priebeh procesu, sa malo uskutočniť priamo v Assisi niekedy v období od konca mája (od 10. mája 1228 pobýval pápež v Spolete a po niekoľkých dňoch odtiaľ odišiel do Assisi) do začiatku júla 1228. Deň po Františkovom svätorečení, 17. júla 1228 bol ešte pápežom slávnostne posvätený základný kameň nového kostola.²⁹ Aktívne zásahy pápeža v tomto procese sú zrejme a poukazujú na obzvláštny záujem Ríma na rýchlej aprobácii kultu sv. Františka. Pohnútky k tomu je možné nájsť už v Celanovom *Vita prima* z roku 1229.³⁰

²⁶ Schenkluhn, W.: Zum Verhältnis von Heligungssprechung und Kirchenbau im 13. Jahrhundert. In: Hagiographie und Kunst. ed. Kerscher, G., Berlin 1993, s. 301n.

²⁷ *Petitio* pritom nemuselo mať podobu písomnosti, ale mohlo sa uskutočniť formou vyslanej delegácie zloženej zo zástupcov žiadateľov, ktorá osobne navštívila pápeža. Pozri pozn. 52.

²⁸ Okružní list bratra Eliáša všem provinciím řádu o smrti sv. Františka. In: Františkánské prameny I. Křesťanská akademie, Řím 1982, s. 93-95.

²⁹ Schenkluhn, W.: Zum Verhältnis. s. 303.

³⁰ Kniha o svätorečení nášho blaženého Otce Františka a o jeho zázracích. In: Františkánské prameny I. s. 161-165.

V prípade dominikánov nevystupovala Rímska kúria na čele s vtedajším pápežom tak aktívne a to aj napriek tomu, že rovnako ako sv. Františka poznal Gregor IX. osobne aj sv. Dominika. Ako niekdajší pápežský legát v Lombardii, kardinál a ostijský biskup sa v Bologni zúčastnil na Dominikovom pohrebe o čom nás vo svojom diele ako prvý podrobne informuje Jordán Saský.³¹ Pri zrode myšlienky na kanonizáciu zakladateľa Rehole kazateľov stála podobne ako v prípade Menších bratov snaha prebudovať kostol sv. Mikuláša v ktorom boli uložené jeho telesné pozostatky. Kostol v Bologni tým pre dominikánov nadobudol taktiež funkciu *ecclesiae specialis*. Plány na jeho prestavbu sa začali uskutočňovať už v roku 1220³² avšak konkrétnejšiu podobu a rýchlejšiu realizáciu začali nadobúdať od 7. júna 1221, keď Dominik zakúpil od mešťana Pietra Lovella pozemky pre rozšírenie kostola a kláštora.³³ Ďalšie zvýšenie aktivít v stavebných prácach priniesol rok 1228, pričom dôvodov bolo hneď niekoľko. Okrem kanonizácie sv. Františka to bol neustále sa zvyšujúci počet nových členov rehole (v Bologni samotnej ako aj vo všeobecnej, pozn. 115),³⁴ po vôbec prvej *capitulum generalissimum*³⁵ konanej v tom istom roku v Paríži sa reholi podarilo úspešne završiť úsilie etablovať sa na Parížskej univerzite,³⁶ z hľadiska vnútornej organizácie sa rehoľa po smrti svojho zakladateľa nedostala do vnútorných sporov ako Menší bratia a toto kľúčové obdobie prekonala bez väčších ťažkostí a v neposlednej rade zohral dôležitú úlohu aj spontánny rast popularity kultu budúceho svätca mimo vlastných radov. Vtedajší prior bolonského konventu Ventura z Verony v súvislosti so stavebnými úpravami poznamenal, že stúpajúci počet pútnikov a tých čo hľadajú uzdravenie ruší v malom

---

³¹ „*Sed adhuc paulisper ad beati viri venerabiles redeamus exequias. Diebus igitur defunctionis sue contigit venerabilem patrem Ostiensem episcopum, sedis apostolice tunc temporis in Lombardia legatum, nunc vero Romane sedis summum pontificem papam Gregorium, venisse Bononiam...*“ Libellus Iordani de Saxonia (ďalej Libellus). De sepultura magistri Dominici et operationibus miraculorum, MOPH XVI., n. 96, s. 71.

³² Najskôr bola započatá prestavba dormitoria a kapitulnej siene, pričom celý komplex sa mal ešte ďalej rozšíriť. Schenkluhn, W.: Ordines Studentes. Aspekte zur Kirchenarchitektur der Dominikaner und Franziskaner im 13. Jahrhundert. Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1985, s. 88.

³³ „*Ego quidem Petrus Lovelli hoc instrumento venditionis in presenti in presenti jure proprio vendo, trado ac transfero tibi magistro Dominico, priori, recipienti ad honorem Dei et ecclesie Sancti Nicolai de ordine Predicatorum, tuisque fratribus et successoribus in perpetuum tres tornaturias terreni vice braide...*“ MOPH XXV, n. 174, s. 172. Alce odhaduje veľkosť zakúpených pozemkov na asi 6240m² a situuje ich južne od vodnej priekopy mesta, v blízkosti ktorej sa najstaršie budovy komplexu nachádzali. Alce OP, V.: Documenti sul convento di San Domenico in Bologna dal 1221 al 1251. Archivium fratrum praedicatorum XLII(AFP), Romae 1972, s. 7.

³⁴ „*Crescente denique fratrum numero apud Bononiam necesse erat domos et ecclesias dilitari.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 124, s. 84.

³⁵ Z tejto kapituly vzišlo prvé ucelené znenie LCO – *Liber constitutionum et ordinationum fratrum Ordinis praedicatorum*. Denifle OP, H. – Ehrle SJ, F.: Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte des Mittelalters I. Band I, Berlin 1885, s. 165n. Vydanie vlastných kodifikovaných konštitúcie výrazne prispelo k stabilizácii celej inštitúcie.

³⁶ Prevzatie katedry teológie dominikánmi sa stalo počínom jedinečného významu, ktorý bol už súčasníkmí kvalifikovaný ako epochálny. Hoyer OP, W.: Jordan von Sachsen. Von den Anfängen des Predigerordens. Leipzig 2002, s. 23; Walz OP, A.: Compendium historiae Ordinis praedicatorum. Romae 1948, s. 216; Illanes, L. – Saranyana, J.: Historia teologii. Krakow 1997, s. 83-84 a 93-94.

kostole bohoslužby a chórové modlitby.³⁷ K urýchleniu stavebnej činnosti pomohli aj odpustky, ktoré pre tento účel nevyhlásil pápež, ale jeho legát kardinál Guiffredus prvýkrát už 12. septembra 1228³⁸ a 22. decembra 1235³⁹ toto privilégium opäť potvrdil aquilejský patriarcha Berthold z Merana (1218-1251). Počas niekoľkých nasledujúcich rokov čulého stavebného ruchu⁴⁰ sa Dominikov hrob dokonca načas ocitol pod holým nebom.⁴¹ Situácia sa zmenila po dokončení západného portálu, jeho existencia je listinne doložená z roku 1232, a o rok neskôr už bola dokončená aj južná bočná loď, tzv. *chiesa anteriore*, kam mali byť prenesené aj kosti zakladateľa rehole.⁴² Stavebný vývoj nového kostola a kláštorného komplexu sa týmito úpravami ocitol v štádiu, kedy bolo možné uskutočniť slávnostné *translatio*.

V tom čase už dominikáni v kanonizáciách zaostávali za františkánmi o dve osoby. Dňa 30. mája 1232 sa františkánom podarilo uskutočniť kanonizáciu Antona Paduánskeho (+13. júna 1231).⁴³ Tento stav bol pre dominikánov akosi nelichotivou vizitkou a čím ďalej tým viac sa ukazovalo ako naliehavá potreba podnietenie a pozdvihnutie kultu zakladateľa. Skôr ako sa *translatio* mohlo uskutočniť, musela vyjsť s iniciatívou sama rehoľa. Kedy k niečomu takému malo presne dôjsť nie je celkom známe.⁴⁴ Keďže *translatio* sa uskutočnilo 24. mája 1233 muselo byť *petitio* uskutočnené niekoľko mesiacov predtým (veľmi pravdepodobne ešte v roku 1232) berúc do úvahy priebeh stavebných prác a istú minimálnu časovú rezervu potrebnú na prípravu tak dôležitej ceremónie vrátane vyhotovenia dôstojného sar-

---

³⁷ „*Et hoc ideo credit et dixit, quia multi viri et mulieres veniebant ad sepulturam eius cum candelis et imaginibus et votis dicentes, quod deus operatus fuerat miracula circa eos vel suos per merita beati Dominici. Et voluerunt quidam claudere sepulturam ipsius fratris et patris beati Dominici et cooperire pannis sericis, sed fratres timentes prohibuerunt, ne ordo inde propter multitudinem turbaretur et ne aliqui dicerent, quod propter cupiditatem vel iactantiam fratres facerent predicta vel fieri paterentur.*“ Acta canonisationis s. Dominici. Testimonium fratris Venturae Veronensis, MOPH XVI., n. 9, s. 130 - 131. V podobnom duchu informoval aj Jordán Saský, keď napísal: „*Expergefata siquidem post obitum viri dei reverentia populi, accurrentibusque multis, qui diversis infirmitatum quarumcumque premebantur molestis, ibique premanentibus diebus ac nostibus, fatabantur omnino se percipisse remedia sanitatum.*“ Libellus, Tamtiež, n. 122, s. 83.

³⁸ „*Cum igitur ad edificationem fabrice ecclesie et claustris Beati Nicolai ordinis fratrum Predicatorum Bononiensis nulle sint penitus nisi quod caritative sibi erogatur a christifidelibus facultates, universitatem vestram rogandam duximus attentius et hortandam et in remissionem vobis iniungimus peccatorum, quantinus locum ipsum frequentius visitantes, pias ibidem elemosinas et grata caritatis subsidia erogetis, ut per subventionem vestram tam pium opus ad finem laudabiliter perducatur, et vos orationum et beneficiorum que ibi iugiter fiunt effecti participes per hec et alia bona que Domino inspirante feceritis, sempiternum mereamini premium optinere. Nos enim ad subsidium huius operis pietatis ita ex iniuncto nobis officio duximus providendum, ut quicumque de detinens aliena ea dederit ad hoc opus, ab huiusmodi peccati mole sit penitus absolutus, dummodo nesciat cui persone ea reddere teneatur*“ Alce OP, V.: c. d., n. 4, s. 16.

³⁹ „*Cum igitur ad edificationem fabrice ecclesie et claustris Beati Nicolai ordinis fratrum Predicatorum Bononiensis nulle sint penitus...*“ opakuje sa text listiny z 12. septembra 1228 „...reddere teneatur“ Tamtiež, n. 25, s. 38.

⁴⁰ Do roku 1233/1234 sa postupne prirobil chór, areál sa kúpami nových plôch rozšíril smerom na sever a na východ, pracovalo sa na zaklenutej časti kostola, tzv. *chiesa interiore* s následným strhnutím korpusu starého kostola. Schenkluhn, W.: Ordines Studentes. s. 88-89.

⁴¹ „*Novis succedebitis vetera diruuntur et corpus dei famuli sub divo permansit.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 124, s. 84.

⁴² Schenkluhn, W.: Ordines Studentes. s. 89.

⁴³ Schenkluhn, W.: Zum Verhältnis. s. 308.

⁴⁴ Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 96.

kofágu⁴⁵ a pozvania patričných autorít cirkevných i svetských. Okrem toho prišiel v priebehu roku 1232 do Bologne Ján z Vicenzy, prior dominikánskeho konventu v Padove, ktorý sa ako komisár zúčastnil na procese svätorečenia Anotna Paduánskeho a mal skúsenosti s prípravou, agendou a priebehom kanonizácie. Tento mal svojimi kázňami podnietiť ostatných spolubratov a verejnosť k zvýšenej aktivite.⁴⁶ Ďalším dôvodom prečo k *petitii* mohlo dôjsť v roku 1232 je vznik pápežskej inkvizície v roku 1231⁴⁷ a pápežova snaha poveriť jej výkonom dominikánov, pričom od roku 1232 bolo v Ríme za týmto účelom vydaných niekoľko pápežských búl.⁴⁸ Bratia na čele s magistrom rehole Jordánom Saským mohli vtedy využiť reholi priaznivo naklonenú vôľu Gregora IX., ktorý okrem Aragónska a nemeckých oblastí zamýšľal zveriť inkvizíciu dominikánom aj v severnom Taliansku, južnom Francúzsku a inde.⁴⁹ Hypotéza k uskutočneniu *petitia* v roku 1232 nahráva aj skutočnosť, že generálne kapituly sa vtedy konávali pravidelne každý rok a až do roku 1245⁵⁰ sa odohrávali výlučne v Paríži a Bologni, pričom sa v ich organizovaní tieto dve mesiá pravidelne rok po roku striedali.⁵¹ Generálna kapitula z roku 1232 sa uskutočnila v Paríži a najbližšia v nasledujúcom roku mala byť v Bologni, čo by na slávnostné *translatio* bola ideálna príležitosť. *Petitio* sa v prípade Rehole kazateľov neuskuto-

⁴⁵ „*Neglectum est tamen et hoc, diutius fratribus interim de decenti sarcofago ordinantibus.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 125, s. 84-85. Predtým bolo telo sv. Dominika uložené len v jednoduchej drevenej schránke. „*Lapis duriori cemento sepulcro compaginatus aufertur, et erat de suptis capsula lingea terre subflosa.*“ Tamtiež, n. 127, s. 86 „*Ad sepulcrum marmoreum.*“ Informácia Štefana o vložení Dominikovho sarkofágu do mramorovej hrobky. Testimonium fratris Stephani. MOPH XVI., n. 40, s. 160.

⁴⁶ Scheeben OP, H.: Der heilige Dominikus. Freiburg 1927, s. 393-395 a Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 97. Význam Jána z Vicenzy pri kanonizácii sv. Dominika zostáva nevyjasnený. Bol známy ako populárny ľudový kazateľ dobrej povesti a v zachovaných výpovediach svedkov procesu ho spomenul len Štefan, vtedajší provinciál lombardskej provincie pri príležitosti jednej jeho kázne prednesenej už po prenesení Dominikových ostatkov. „*Interrogatus quare hoc credit, respondit quod ab illo tempore, postquam frater Iohannes Vincentinus cepit predicare de fratre Dominico divinitus factam et vitam et conversationem et ipsius sanctitatem populo nunciare.*“ Testimonium fratri Stephani. MOPH XVI., n. 39, s. 158.

⁴⁷ Segl, P.: Dominikaner und Inquisition. In: Praedicatorum Inquisitores I. – Dissertationes historicae, XXIX, Roma 2004, s. 218-220.

⁴⁸ Jedna z najstarších takýchto listín bola vydaná už 2. februára 1232 pre dominikánov vo Würzburgu. Tamtiež, s. 221. Ďalšie podobné buly aj pre iné krajiny s výzvami na boj proti rôznym znesvätiťom, opovrhnutiahodnostiam, bezbožným hanebnostiam a iným prejavom kacírstva obsahuje Bullarium Ordinis Praedicatorum (BOP), Tom. I., 1215-1280, Romae 1729. S. Inquisitionis Tribunalin Aragonie Regno Institut. Anno 1232, Die 26 Maii. „*...mandantes, quatenus per vos, & Fratres Praedicatorum, ac alios, quos ad hoc idoneos esse noveritis, diligenti sollicitudine perquiratis de hereticis.*“ s. 38, n. 52; Fratibus Praedicatoribus per Austriam constitutis, ut contra temeratores naturae insurgant. Anno 1232, Die 3 Septembris. s. 39, n. 53; Ut contra detestabilia & nefanda flagitia viriliter agant, Fratibus Praedicatoribus in Austria constitutis praescribit. Anno 1232, Die 3 Septembris. s. 39, n. 54 a iné.

⁴⁹ Informuje o tom jeden z pápežských listov z 29. apríla 1233. Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 98.

⁵⁰ V tomto roku bola tradícia Paríža a Bologne po prvýkrát prerušená konaním generálnej kapituly v Kolíne. MOPH III., s. 30.

⁵¹ „*Sequenti vero anno ibi capitulum celebretur, ubi prius debuerat celebrari.*“ Denifle OP, I.: Constitutiones antiquae Ordinis fratrum praedicatorum. In: Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte des Mittelalters. Denifle OP, I. – Ehrle, F.: Band I., Berlin 1885, De morte magistri, n. 13, s. 217.

točnilo písomnou formou, ale bližšie nešpecifikovaným a nedatovaným osobným stretnutím sa niektorých bratov s pápežom.⁵² Gregor IX. slávnostné prenesenie ostatkov povolil a prítomných bratov pokarhal za nedbalý prístup k ich vznešenému otcovi. Sám pápež sa na udalosti kvôli zaneprázdneniu nemohol zúčastniť osobne a poveril ravenškého arcibiskupa s jeho sufragánmi aby ho v tejto veci zastupovali.⁵³ V danej situácii bratom kazateľom už nič nebránilo uskutočniť slávnostné *translatio*, výsledok ktorého mal rozhodnúť o tom, či bude nasledovať aj pápežské *informatio a publicatio*.

Dominikáni sa na očakávanú udalosť náležite pripravili a Štefan, provinciál Lombardskej provincie, spolu s Venturom z Verony, bolonským priorom, vynaložili všetko úsilie na to aby jej priebeh splnil očakávané nádeje všetkých zúčastnených. Prenesenie ostatkov bolo naplánované hneď na druhý deň po zahájení generálnej kapituly.⁵⁴ Jej konanie s istotou zabezpečilo dostatočné množstvo prítomných dominikánov. V noci z pondelka 23. mája na utorok 24. mája 1233 mal byť otvorený hrob a potom už prišlo na rad vytúžené *translatio*.⁵⁵ Ráno sa podľa očitých svedkov pri Dominikovom hrobe zhromaždili rehoľní spolurati, pápežom poverený arcibiskup z Ravenny Dietrich, bolonský biskup Heinrich ako aj biskupi z Modeny, Guala z Brescie a Walter z Tournai,⁵⁶ mnohí iní duchovní, zástupcovia mesta v čele s podestom a ozbrojencami chrániacimi telo pred krádežou, členovia akademickej obce Bolonskej univerzity a početný zástup veriacich.⁵⁷ Kľúčovým okamihom celej ceremónie bolo otvorenie dreveného sarkofágu, ktoré bratia očakávali s nemalými obavami, že uzrú telo svojho zakladateľa hemžiace sa červami a zapáchajúce ne-

---

⁵² „*Et alius summum pontificem dominum Gregorium adeuntibus, et predimissum negotium (k translatiu – pozn. autora) eidem intimarent.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 125, s. 84-85.

⁵³ „*Ille vero, ut erat vir magni zeli et fidei, durissime illos corripuit, qui tanto patri debito honore neglexerat famulari. Scripsit igitur Ravennati archiepiscopo, ut quia multis prepeditus ipse personaliter adesse non poterat, cum suis suffraganeis tante translationi interesse.*“ Tamtiež.

⁵⁴ Generálne kapituly sa začínali v pondelok po nedeli Zoslania Ducha Svätého podľa vzoru prvej generálnej kapituly rehole kazateľov z roku 1220. „*Qui postquam fuerint congregati in ii. feria post Pentecosten, a prioribus conventualibus illius provincie et fratribus presentibus in loco, in quo electio ista facienda.*“ Denifle OP, I.: *Constitutiones antiquae Ordinis fratrum praedictorum*. In: c. d., *De electione magistri ordinis*, n. 10, s. 215.

⁵⁵ Scheeben OP, H.: c. d., s. 396.

⁵⁶ Tamtiež, s. 398 a *Acta canonisationis s. Dominici*. MOPH XVI., s. 100.

⁵⁷ „*Adest dies celebris, in qua translatio eximii doctoris celebratur. Adest et venerabilis archiepiscopus et episcoporum ac prelatorum multitudo. Adest innumerabilis diversarum terrarum populi devotio; adsunt et Bononiensium caterve armate, ne sanctissimi corporis patrocinia ipsis auferantur.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 127, s. 86; „*In quo capitulo translatum est corpus beati Dominici prima vice a venerabilibus viris archiepiscopo Ravennate et iiii- or episcopi et magistro Jordane, et plus quam trecentis fratribus aliis, qui ad capitulum venerant generale, et potestate Bononiensi cum nobilibus viris suis videbatur enim et hoc beati viri sarcophagum aclamare.*“ 1233, Generálna kapitula v Bologni, MOPH III., s. 3. „*Unde cum in nocte fratres venerunt ad aperiendum archam, presente potestate et multis civibus Bononiensibus et aliis honoratis viris et religiosis, episcopis et laycis.*“ Testimonium fratris Venturae Veronensis. MOPH XVI., n. 10, s. 131. Podobne o udalosti informovali aj iní očití svedkovia a účastníci kanonizačného procesu ako Guilielmi de Monte Ferrato – Testimonium fratris Guilielmi de Monte Ferrato. Tamtiež, n. 15, s. 135-136; brat Rudolf – Testimonium fratris Rudolphi. Tamtiež, n. 34, s. 152; provinciál lombardskej provincie Štefan – Testimonium fratris Stephani. Tamtiež, n. 40, s. 159 a Paulus Venetus – Testimonium fratris Pauli Veneti. Tamtiež, n. 44, s. 163.

dôstojným pachom.⁵⁸ Ich obavy sa však nenaplnili a opak sa stal pravdou. Po odstránení kamenného priklopu hrobky sa z otvoru začala šíriť zázračná vôňa⁵⁹ a nasledovalo otvorenie samotného sarkofágu. Vôňa šíriaca s z neho pripomínala prítomným celý rad rôznych vôní, akoby pochádzali z komory plnej voňavých masťí.⁶⁰ Po týchto udalostiach bol sarkofág podestom mesta uzatvorený a nasledovala oktáva slávnostných bohoslužieb na mieste nového odpočinku Dominikových telesných pozostatkov⁶¹ prenesených v slávnostnej procesii samotným spolubratmi v čele s magistrom rehole Jordánom Saským.⁶² Po ôsmych dňoch slávenia oktávy bol sarkofág taktiež za prítomnosti podestu mesta, magistra rehole Jordána, provinciála Štefana, početných bratov dominikánov a mešťanov opäť otvorený, a telesným pozostatkom bola vzdaná náležitá úcta pobožkaním Dominikovej lebky.⁶³ Pri tejto príležitosti sa nanovo potvrdila prítomnosť vznešenej vône,⁶⁴ čo spolu s ostatnými súvisiacimi udalosťami zainteresovaných presvedčilo o podniknutí ďalších krokov vedúcich k zahájeniu vlastného kanonizačného procesu. Svedkov týchto udalostí bolo nemalé množstvo a v ich radách boli okrem rehoľníkov a duchoven-

⁵⁸ „*Sunt fratres anxii, pallent et orant timidi, illic trepidantes timore, ubi non erat timor, ne scilicet sancti Dominici corpus, quod pluviis et estui tanto tempore vili reconditum loco, sicut illius, qui inter mortuos computabatur, patuerat, vermium scateret voragine, fetore horrido presentium odoratur graveret, et sic tanti viri devotio fuscaretur.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 127, s. 86.

⁵⁹ „*Ablatio siquidem lapide cepit odor quidam mirificus ex foramine exalare, cuius fragrantia astantes attoniti mirabantur quid esset.*“ Tamtiež, n. 128, s. 86-87.

⁶⁰ „*Removeri iubent capse tabulam, et ecce apoteca unguentorum, paradisus aromatum, hortus rosarum, campus liliorum et violarum ac omnium florum suavitas victa perhibetur.*“ Tamtiež, n. 128, s. 87; „*Et cum elevatus fuisset lapis, exivit inde mirabilis et suavissimus odor et omnibus, qui ibi erant, incognitus et talis qui videbatur superare omnia aromata nec videbatur habere odorem alicuius rei humane.*“ Testimonium fratris Venturæ Veronensis. MOPH XVI., n. 10, s. 131. Rovnako sa vyjadrili aj ďalší očití svedkovia a neskôr účastníci procesu. Guilielm de Monte ferrato – Testimonium fratris Guilielmi de Monte ferrato. Tamtiež, n. 15, s. 135-136; brat Rudolf – Testimonium fratris Rudolphi. Tamtiež, n. 34, s. 152; provinciál lombardskej provincie Štefan – Testimonium fratris Stephani. Tamtiež, n. 40, s. 159 a Paulus Venetus – Testimonium fratris Pauli Veneti. Tamtiež, n. 44, s. 163.

⁶¹ Scheeben OP, H.: s. 398; „*Celebrantur missarum sollempnia ab archiepiscopo, et quia tercius dies Pentecosten enituit, «Accipite iucunditatem glorie vestre» in introitu chorus intonant.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 129, s. 87.

⁶² „*Et nunc cum reverentia et devotione magister accepit ossa cum pluribus fratribus de antiqua capsula at posuerunt et in nova capsula, quam capsam ipse testis et magister Iordanis cum aliis fratribus.*“ Testimonium fratris Stephani. MOPH XVI., n. 40, s. 159.

⁶³ „*Idem sepulcrum quod in octava die apertum fuit, presente potestate Bononiensi et multis aliis civibus et magistro Iordane et priore provincialiet multis aliis prioribus et fratribus ordinis presentibus et tunc magistro Iordane tenete in manibus suis caput dicti fratris Dominici et ultra osculati fuerunt cput, sentientes eundem inenarrabilem odorem.*“ Testimonium fratris Venturæ Veronensis. Tamtiež, n. 10, s. 132.

⁶⁴ V rámci dominikánskych svedectiev to potvrdzujú viacerí očití svedkovia a ako fakt to do svojich uzáverov prijala aj generálna kapitula v tom čase prebiehajúca v Bologni. „*Si manu, si cingulo, si aliqua re tangebatur corpus, pre tempus prolixum odor ille remanebat.*“ Libellus. MOPH XVI., n. 128, s. 87; „*In prima autem apericione sepulcri tanta odoris suavitate repleti sunt omnes ac si celestium cella aromatum patuisset.*“ 1233, Generálna kapitula v Bologni, MOPH III., s. 3; „*Item dixit, quod post translationem fratris Dominici sensit ibi magni odoris suavitatem in deosculatione ossium, et aspectu et odorato eorum, et talem odorem nunquam meminit se sensisse.*“ Testimonium fratris Amizi Mediolanensis. MOPH XVI., n. 19, s. 138; „*Item dixit, quod post translationem corporis beati fratris Dominici odorem mirabilem suavissimum sensit egredientem ex ossibus eius.*“ Testimonium fratris Bonivisus. Tamtiež, n. 23, s. 142-143.

stva aj vážení členovia mestskej komúny a univerzity. V nasledujúcich dňoch, ale najskôr týždňoch, sa sformovala delegácia tvorená bolonským biskupom Heinrichom, podestom, zástupcami univerzity a urodzenými mešťanmi a odišla k Rímskej kúrii osobne dosvedčiť zázraky sprevádzajúce *translatio*.⁶⁵ Samotní dominikáni v tomto sprievode podľa všetkého zastúpení neboli.⁶⁶ Zmienku o ich prípadnej účasti na sprievode nenájdeme vo výpovedi žiadneho z účastníkov procesu a nenachádza sa ani u Jordána Saského ani v textoch generálnej kapituly, ktorá by o takomto počine zaiste musela vedieť. Ako najpravdepodobnejšie vysvetlenie sa javí konštatovanie, že v tejto fáze sa rehoľníci rozhodli zostať trochu bokom hlavného diania a prenechali iniciatívu svedkom, ktorí neboli z radov dominikánov, čím by sa ich úmysel Dominika svätorečiť istým spôsobom univerzalizoval a rozšíril by sa okruh tých, ktorí na tom mali záujem.

PROCES A SVÄTOREČENIE

Bolonskému posolstvu sa v Ríme podarilo pomerne rýchlo dosiahnuť splnenie svojej požiadavky a dňa 13. júla 1233 uzrela svetlo sveta pápežská bula, ktorou snaha o Dominikove svätorečenie vstúpila do fázy *informatio*, čím celý proces nadobudol oficiálnu a kúriou kontrolovanú podobu.⁶⁷ Bula nariadila preskúmanie života, rehoľných počiatkov a zázrakov tohto „vynikajúceho brata“⁶⁸ a zároveň v Bologni ustanovila v súlade s *plenitudo potestatis* troch komisárov, ktorí boli ako zástupcovia kúrie v priebehu celého procesu zodpovední za vypočúvanie svedkov, zhromažďovanie a overovanie dôkazov a za jeho formálnu stránku. Komisármi sa stali magister Tankred, bolonský arcidiakon (kanonista), Tomáš, prior od sv. Márie de Rheno (neskorší biskup v Imole) a brat Palmerius, augustiniánsky kanonik kostola sv. Trojice v Campagnole.⁶⁹ Súčasťou takéhoto „tímu“ bol ešte cisársky notár Aldrevandus (Aldrovandinus, Oldebrandus Theobaldi, existuje niekoľko písomných variant jeho mena), úlohou ktorého bolo zostaviť písomnú správu z priebehu celého procesu.⁷⁰ Svojho zástupcu v kanonizačnom procese mala pochopiteľne aj rehoľa ako jeho inštitucionálny žiadateľ a iniciátor. Ním sa z radov dominikánov stal Filip

⁶⁵ Scheeben OP, H.: s. 399 a Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 101.

⁶⁶ Tamtiež.

⁶⁷ Od skončenia slávenia *translatia* až po vydanie buly uplynulo len šesť týždňov, čo vzhľadom na prípravu, ktoré vyslaniu delegácie určite predchádzali a samotnú cestu z Bologne do Ríma nasvedčuje o priaznivom postoji Gregora IX. k celej tejto kanonizačnej kauze. Jordán Saský o pápežovej náklonnosti k osobe Dominika informoval už v súvislosti s dominikánskym posolstvom (*petitio*) ktoré sa ku kúrii vydalo so žiadosťou o *translatio* pravdepodobne počas roku 1232. „*Subiunxit autem (Gregor IX.): «Novi virum apostolice regule sectatorem, quem et in celis non est ambiguum ipsorum glorie copulatum.»*“ Libellus. MOPH XVI., n. 125, s. 84-85.

⁶⁸ „*Vitam et conversationem predicti fratris, quibus Deo et hominibus noscitur placuisse necnon miracula.*“ „*Archiepiscopo Bononiensi, & aliis nonnullis, ut inquirant de Miraculis Fratris Dominici, Patris nostri.*“ BOP. Tom. I. 1215-1280, Rim 1729, n. 89, s. 57-58.

⁶⁹ „*Hec sunt testimonia recepta super vita, conversatione et transitu beati Dominici, fundatoris ordinis Praedicatorum ... per magistrum Tancredum, archidiaconum Bononiensem, et Thomam, priorem sancte Marie de Rheno, et fratrem Palmerium ecclesie Campagnola Bononiensis*“ BOP. Tom. I. 1215-1280, Rim 1729, n. 89, s. 57-58 a tieto mená potvrdzuje aj zápis z prvého zasadacieho dňa kanonizačnej komisie zo dňa 6. augusta 1233. Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 108 a Tamtiež, n. 1, s. 123.

⁷⁰ „*Aldrevandus quondam Tebaldi, auctoritate imperiali notarius.*“ Testimonium fratris Frugerii Pennensis. MOPH XVI., n. 49, s. 167.

z Vercelli a nazýval sa *procurator*.⁷¹ Brat Filip bol do tejto funkcie potvrdený bolonským priorom Venturom z Verony a kapitulou konventu.⁷² Úlohou prokurátora bolo predstavovať a uvádzať pred komisárov jednotlivých svedkov procesu, ktorý sa tak po formálnej stránke odohrával medzi žiadateľom a prokurátorom na strane jednej a Svätou stolicou v zastúpení komisármi na strane druhej.⁷³ Prokurátor mal za úlohu pripraviť sumár (nazývaný *articuli interrogatori*, alebo *capitula*) zo života, zázrakov, udalostí, činov a čností kandidáta, presne podľa vopred pripravených bodov.⁷⁴ *Articuli*, alebo *capitula* poslúžili dvojakému významu. Podali komisárom spoľahlivé poznatky o osobe, povesti a prípadnej svätosti kandidáta a zároveň poslúžili kontrolnému a overovaciemu mechanizmu pri údajoch vypovedaných svedkami procesu.⁷⁵ Vzhľadom na to, že Dominik značnú časť života prežil v Toulouse (pre tamojšiu komunitu dominikánov boli vydané aj prvé univerzálne privilégia) a v jeho okolí, bola listinou z 19. augusta 1233 komisármi v Bologni zriadená subkomisia s tromi subkomisármi za účelom doplnkového preskúmania celej kauzy.⁷⁶ Subkomisármi sa stali Peter, opát od sv. Saturnina v Toulouse, Raimund Donát, arcidiakon od sv. Štefana v Toulouse a arcidiakon Poncius tiež od sv. Saturnina v Toulouse.⁷⁷ K dispozícii mali ešte ďalších štyroch duchovných. Z nich Raimund, prior z Prouville a Peter z Agen boli dominikáni. Roger de Aura ako prior a Raimund de Vilario ako prokurátor boli augustiniáni od sv. Antona de Frédélas v Pamier.⁷⁸ Všetci svedkovia boli zaviazaní prísahou a komisári im jednotlivo a oddelene od ostatných kládli otázky týkajúce sa života a zázrakov kanonizovaného. Svedkovia museli presne vedieť či majú svoje poznatky z videnia a či počutia, z osobnej skúsenosti s kandidátom svätorečenia, alebo len sprostredkovane. Taktiež boli podrobení konfrontácii časových a miestnych údajov⁷⁹ a zároveň bol o všetkom v náležitej forme notárom písomne vedený protokol.⁸⁰ Vypočúvanie svedkov sa v Bologni začalo v deň výročia Dominikovej smrti 6. augusta 1233 a prvým vypo-

⁷¹ Neskôr sa táto funkcia procesu nazývala aj advokát, alebo postulátor. Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 101.

⁷² „*Et sunt introducti a fratre Philippo Vercellensi eiusdem ordinis canonico, constituto procuratore a fratre Ventura priore conventus et ecclesie sancti Nicolai ordinis fratrum predicatorum de Bononia et a capitulo eiusdem ecclesie, congregato more solito ad sonum campane in ipso capitulo.*“ Zápis z prvého zasadacieho dňa kanonizačnej komisie 6. augusta 1233. Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., n. 1, s. 123.

⁷³ Tamtiež, s. 102-103.

⁷⁴ Tamtiež, s. 108. V zápisoch bolonskej časti procesu o nich výslovné zmienky nenájdeme, ale v toulouskej časti procesu sú zmieňované výslovné v siedmich prípadoch. Napr. „*Et credit omnia predicta capitula esse vera.*“; „*Et ailia capitula predicta vera esse credit.*“; „*Dixit se scire et credere omnia capitula predicta esse vera.*“ a podobne. Testes Tolosani. Tamtiež, n. 7-17, s. 179-182.

⁷⁵ Tamtiež, s. 109.

⁷⁶ Tamtiež, s. 110.

⁷⁷ „*Petrus, dictus abbas sancti Saturnini de Tholosa, Raymundus Donatus archidiaconus sancti Stephani de Tholosa et Pontius archidiaconus ecclesie sancti Saturnini de tholosa, salutem et reverentiam.*“ Testes Tolosani. Tamtiež, s. 169 a 176.

⁷⁸ „*... per viros reverendos Raimundum priorem de Pruliano et Petrum Agonnensem, fratres Praedicatorum ordinis, necnon Rogerium de Aura priorem sancti Antonini et Raimundum de Vilario cellararium sancti Antonini ...*“ Tamtiež, n. 2, s. 176-177, Scheeben OP, H.: c. d., s. 404.

⁷⁹ Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 103.

⁸⁰ Tamtiež, s. 106.

čutým bol Ventura z Verony, prior bolonského konventu.⁸¹ Celkovo bolo komisiu v Bologni vypočutých deväť svedkov, všetci boli členmi Rehole kazateľov v rôznych funkciách a posledné zaznamenané vypočúvanie sa uskutočnilo 16. augusta 1233.⁸² V Toulouse bola situácia iná. Vypočúvanie sa začalo niekedy po 19. auguste a vypočutých bolo podstatne viac svedkov nielen z radov dominikánskych rehoľníkov. Medzi svedkami ktorých bolo viac ako tristo boli aj svetskí duchovní, členovia iných rádov a laici muži i ženy.⁸³

Po skončení výsluchov bol notár povinný v čo najkratšom čase skoncipovať písomnú podobu aktov (*acta canonisationis*), ktorú po formálnej stránke overoval ďalší pápežský, popri prípade cisársky notár.⁸⁴ S písomným materiálom kanonizačných aktov sa potom komisári odobrali do Ríma, kde celý proces predstavili, priblížili jeho priebeh a agendu odovzdali na posúdenie príslušným cirkevným hodnostárom kúrie nazývaným *capellani papae*.⁸⁵ Títo zase o všetkom informovali priamo pápeža a jemu ako najvyššej cirkevnej autorite prislúchalo právo vyniesť konečný a definitívny rozsudok o kandidátovi svätosti, ktorý bol buď svätorečený, alebo nebol uznaný za svätca a jeho kauza bola ukončená bez kanonizácie a uložená *ad acta*.⁸⁶ Dominikov proces prebehol hladko bez väčších komplikácií a po troch mesiacoch od slávnostného *translatia* sa jeho akty už nachádzali na posúdenie v Ríme. Napriek tomu, že sám Gregor IX. o Dominikovej osobnej svätosti nepochyboval (pozn. 67), v štádiu, keď sa agenda procesu už nachádzala vo fáze kuriálneho posudzovania, mohlo celej kauze pomôcť spísanie zázrakov a života kandidáta svätosti mimo existujúcich úradných záznamov procesu. Z hľadiska literárneho druhu prichádzalo do úvahy spísanie zázrakov na jeho príhovor (*miracula*), alebo taká verzia jeho životopisu, ktorá by obsahovala heroické čnosti a nadprirodzené javy (*vita*).⁸⁷ Taktiež Menší bratia v období ktoré tesne predchádzalo samotnému Františkovmu svätorečeniu pripravovali prvý životopis svojho zakladateľa.⁸⁸ Najstarší písomný prameň dominikánskej rádovej proveniencie, ktorý túto

⁸¹ „Die VI intrate augusto, frater Ventura Veronensis presbiter et prior conventus ordinis fratrum predicatorum de Bononia, primum testis iuratus dixit...“ Testimonium fratris Venturæ Veronenis. MOPH XVI., n. 2, s. 123.

⁸² Okrem Venturu z Verony svedčili ešte Viliam z Monteferrato, Amizo z Milána (prior z Padovy), Bonvisus z Piacenzy, Ján z Navarry, Rudolf z Faenzy (rektor a kaplán od sv. Mikuláša v Bologni), Štefan Hispánsky (provinciál lombardskej provincie), Pavol z Benátok a Fruger z Penny. „Hec sunt testimonia recepta super vita, conversatione et transitu beati Dominici, fundatoris ordinis Prædicatorum.“ MOPH XVI., n. 1-49, s. 123-167.

⁸³ Menovitý zoznam svedkov v Toulouse obsahuje mená 26 svedkov a zvyšní sú menovaní len všeobecne ako svedok (*testis*). „In fine autem huius littere posita erant ultra trecenta nomina hominum, virorum et mulierum sub iuramento testificantium supradicta, inter quos erant multi religiosi et presbiteri, clerici, sanctimoniales et alie persone honeste et digne.“ Medzi menovanými boli napríklad Peter, opát cisterciátskeho opátstva v Boulbonne, premonštrátsky kanonik Rajmund Garaldus z Olers, diecézny kňaz Peter Bruneti, Viliam III. opát kláštora sv. Pavla v Narbonne a iní. Testes Tolosani. MOPH XVI., n. 1-26, s. 168-187.

⁸⁴ Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 106.

⁸⁵ Tamtiež.

⁸⁶ Tamtiež.

⁸⁷ Keďže Dominik nebol mučeník neprichádzal do úvahy príbeh mučeníctva (*passio*).

⁸⁸ Prvý životopis sv. Františka od Tomáša z Celano bol pápežom Gregorom IX. schválený 25. februára 1229 a je preto veľmi pravdepodobné, že jeho napísanie bolo objednané ešte pred Františkovou kanonizáciou. In: Františkánske prameny I. s. 99.

potrebu reflektuje a literárne prepája *vita* i *miracula* vznikali v rokoch 1231/1232 a dokončený bol niekedy v roku 1233 po *translatiu*. Jeho autorom bol vtedajší najvyšší rehoľný predstavený, prvý Dominikov nástupca v tomto úrade, nemecký dominikán Jordán Saský. Úplná redakcia jeho diela bola podľa posledných usku-točnených výskumov definitívne ukončená v roku 1234 pred vyhlásením Domini-kovho svätorečenia.⁸⁹ Samotný Jordán svoje dielo nijako konkrétne nenazval. Zaužívalo sa nazývať ho podľa jednej vety v 3. kapitole: „...*de principiis ordinis, de vita et miraculis beati viri patris nostri Dominici, de aliis quoque quibusdam fratri-bus*“;⁹⁰ z čoho vznikol skrátený názov „*De principiis Ordinis praedicatorum*“. K tejto verzii názvu neskôr pribudlo slovo *libellus* – „*Libellus de principiis Ordinis praedicatorum*“, ktorým sa celé dielo označovalo.⁹¹

ZÁVER

Po dokončení *Libellu* a odovzdaní všetkých aktov a dokumentov vypracova-ných na podnet kúrie v priebehu procesu a ich posúdení rímskym konzistóriom sa Gregor IX. rozhodol Dominika svätorečiť. Slávnostné defilé niekoľkoročného úsi-lia Rehole kazateľov – *publicatio* - nadobudlo triumfálnu podobu v pápežskej bule „*Fons sapientiae*“ z 3. júla 1234.⁹² Pápež ju vydal v Rieti a z hľadiska formy mala písomnosť podobu *bullae minor*.⁹³ V texte pápež vymenúva jednotlivé kategórie Bo-žích služobníkov od počiatku kresťanstva, až prišiel k predstaviteľovi novej formy svätosti, sv. Dominikovi.⁹⁴ Vyzdvihuje jeho osobnosť, založenie Rehole kazateľov a jeho účinkovanie ako dielo Ducha Svätého prichádzajúce cirkvi na pomoc tak-povediac v hodine dvanástej.⁹⁵ Po tomto už nič nebránilo tomu aby sa v reholi moh-lo rozšíriť aj oficiálne liturgické slávenie spomienky na sv. Dominika ako svätého patróna a nebeského ochrancu rehole (*sanctus protector ordinis*). Minimálne v Bo-logni muselo mať svoju liturgickú podobu už krátko po kanonizácii, avšak pre celú rehoľu sa výzvy k pravidelnému liturgickému sláveniu kultu zakladateľa rehole objavujú až od roku 1239. Vtedajšia generálna kapitula v Paríži napomína k slúže-niu konventných omší jedenkrát do týždňa k úcte sv. Dominika a na sviatok určuje deväť liturgických čítaní, antifóny a spevy pre ranné chvály a večery.⁹⁶ K defini-

⁸⁹ Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 3-24 a Hoyer OP, W.: c. d., s. 18-26.

⁹⁰ Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 4 a 26.

⁹¹ Rádový spisovateľ Gerald Frachet OP (1195-1271) o tom informuje keď vo svojom diele *Vitae fratrum praedicatorum* píše: „...*libello, quem de inicio ordinis edidit*.“ MOPH I., s. 60, 116, 126, 249 a 326.

⁹² Bula sa začína slovami: „*Fons sapientie verbum patris dominus Ihesus Christus...*“ Fons sapien-tie. MOPH XVI., s. 190-194.

⁹³ Acta canonisationis s. Dominici. MOPH XVI., s. 112.

⁹⁴ Bula menovite uvádza Abraháma, Mojžiša, sv. Benedikta a sv. Bernarda. Fons sapiente. MOPH XVI., s. 190-194.

⁹⁵ „...*occurrente hora undecima, cum dies iam declinasset ad vesperum...*, spiritum sancti Dominici suscitavit, et fervorem divine predicationis ininitum..., et fulgurante mentes lapideas impiorum omnis hereticorum secta contremuit, omnis ecclesia fidiium exultavit. Pastor et dux inclitus in populo Dei factus, novum Predicatorum ordinem instituit meritis, ordinavit exemplis, nec miraculis confirmare desiit evidentibus et probatis.“ Tamtiež.

⁹⁶ „*Admones ut fratres nostri si vacaverit semel in septimana celebrent in honorem beati Dominici missam conventualem et quod in festis ix. lectionum dicatur ad vespas ad memoriam antiphona. Transit pauper ad laudes antiphona, Carnis vigor ad secundas vespas.*“ 1239, generálna kapitula v Paríži, MOPH III., s. 11.

tívnemu potvrdeniu tohto kultu došlo v štatútoch tretieho magistra rehole Jána z Wildeshausen (označovaný aj ako Ján Teutónsky) 12. júna 1244.⁹⁷ Od druhej polovice tridsiatych rokov pokračovala tvorba rádovej hagiografickej spisby týkajúca sa osoby sv. Dominika. V rokoch 1235-1239 vznikla *Legenda Petri Ferrandi* (nazývaná aj *Legenda prior*) autorom ktorej bol dominikán Peter Ferrandus.⁹⁸ V štyridsiatych rokoch pribudla *Legenda Constantini Urbevetani* od ďalšieho dominikána Konštantína z Orvieta napísaná v rokoch 1246-1247.⁹⁹ Začiatkom päťdesiatych rokov dominikán Bartolomej z Tridentu pridal k rozrastajúcej sa rádovej hagiografickej kolekcii svoju legendu *De vita s. Dominici et de corporis eius translatione*.¹⁰⁰ Medzitým generálna kapitula v Kolíne v roku 1245 nariadila všetkým bratom, ktorí by čokoľvek vedeli o zázrakoch sv. Dominika, aby o tom vydali svedectvo a to bolo zapísané.¹⁰¹ Nie je bez zaujímavosti, že aj Menší bratia na svojej generálnej kapitule v Janove roku 1244¹⁰² vydali podobné nariadenie¹⁰³ v súvislosti so sv. Františkom a sv. Antonom z Padovy, čo pravdepodobne už v roku 1246 rezultovalo v zbierke *Dialogus de gestis sanctorum fratrum minorum*.¹⁰⁴ O niečo podobné sa usilovali aj dominikáni a po výzve z roku 1245 nasledovali ďalšie, zahŕňajúce už aj osobu Petra Veronského.¹⁰⁵ K tejto výzve sa osobne pripojil aj vtedajší najvyšší predstavený Rehole kazateľov Humbert z Romans listom z roku 1256 v ktorom nariaďuje provinciálom aby zozbierali materiál už nielen o Dominikovi, ale aj o „*príbehoch a skutkoch, ktoré sa udiali v reholi, alebo v spojitosti s ňou, skôr ako sa na všetko zabudne*“.¹⁰⁶ V tom pokračovala aj generálna kapitula z toho istého roka v Paríži pričom zopakovala výzvy z predchádzajúcej kapituly v Miláne (pozn. 105).¹⁰⁷ Z hojného materiálu, ktorý bol následne zozbieraný zostavil dominikán Gerard Frachet dielko pod názvom *Vitae fratrum Ordinis praedicatorum*, ktoré rádový predstavený odobrili v roku 1260 a v tom istom roku bolo

⁹⁷ *Miracula Sancti Dominici*. MOPH XXVI., s. 24.

⁹⁸ *Legenda Petri Ferrandi*. MOPH XVI., s. 204.

⁹⁹ Autor sa sám v prólogu označuje ako „*frater Constantius*“. V roku 1250 sa stal biskupom v Orvieta. Ako predloha k napísaniu jeho legendy mu poslúžila predchodkyňa z pera Petra Ferrandiho. *Legenda Constantini Urbevetani*. MOPH XVI., s. 273, 283 a 286.

¹⁰⁰ O živote sv. Dominika a prenesení jeho ostatkov. Dielo vzniklo medzi rokmi 1245-1251. Frachet, G.: *Životy bratří*. Praha 2004, s. 11.

¹⁰¹ „*Et mandamus omnibus fratribus qui aliquod miraculum de beato Dominico sciunt, preter ea que in vita sua scripta sunt, quanto poterunt testimonio, equenti capitulo scribant.*“ 1245, generálna kapitula v Kolíne, MOPH III., s. 33.

¹⁰² Na tejto kapitule bolo schválené znenie druhého životopisu sv. Františka od Tomáša z Celano. MOPH XXVI., s. 21-27.

¹⁰³ Na generálnej kapitule Menších bratov o rok neskôr (1245) v Grecciu na tieto výzvy zaujímavým spôsobom zareagovali žijúci pamätníci a súčasníci sv. Františka v dokumente s názvom „*List najstarších žijúcich spolubratov sv. Františka kapitule v Grecciu*“ keď skonštatovali, že „*Zázraky nespôsobiajú svätosť, ale sú len jej prejavom.*“ Vauches, A.: c. d., s. 285.

¹⁰⁴ MOPH XXVI., s. 23.

¹⁰⁵ „*Fratres qui sciunt vel scient in antea aliqua miracula pertinencia ad beatum Dominicum vel beatum Petrum que non sunt scripta priori Bononiensi scribant pertinencia ad beatum Dominicum, priori vero Mediolanensi pertinencia ad beatum Petrum et illi habeant curam redigenti in scriptis ad perpetuam memoriam.*“ 1255, generálna kapitula v Miláne, MOPH III., s. 76-77.

¹⁰⁶ List bl. Humberta z Romans, magistra Rehole bratov kazateľov. Frachet, G.: c. d., s. 8.

¹⁰⁷ „*Quicumque prior sciverit vel audiverit aliquod miraculum vel factum edificatorium contigisse in ordine vel propter ordinem, scribat magistro diligenter ut possint in posterum reservari ad utilitatem futurorum.*“ 1256, generálna kapitula v Paríži, MOPH III., s. 83.

aj prvýkrát vydané.¹⁰⁸ Veľmi pravdepodobne v tom istom roku dokončil svoju legendu aj Humbert z Romans.¹⁰⁹ Keďže v nasledujúcich desaťročiach sa produkcia *vitae, miracula a legendae* zvyšovala, rozhodol sa v poradí dvanásty magister rehole Bérenger de Landorra vydať ucelenú zbierku dominikánskej histórie a v roku 1314 prijal na svoju dobu monumentálne historické dielo od Bernarda Gui, ktoré obsahovalo diela dominikánskej proveniencie rôznej literárnej formy.¹¹⁰

Začiatkom 14. storočia už Rehoľa kazateľov disponovala dostatočným množstvom textov ktoré svojou povahou patrili do hagiografickej produkcie a samotný kult zakladateľa bol aj v liturgickej podobe pevne etablovaný. Z praktického hľadiska to pre uchovanie vlastnej tradície a aktualizovanie spomienky na zakladateľa malo nemalý význam. Rádová spisba a jej publicita vo vlastných radoch i mimo nich sa stala akýmsi logickým zavŕšením celého procesu započatého snahou o Dominikove svätorečenie. Ako sme sa v predchádzajúcich riadkoch pokúsili naznačiť, v kanonizačných procesoch obidvoch zakladateľov mendikantských reholí zohrala dôležitú úlohu motivácia prestavať kostoly a kláštory, v ktorých sa nachádzali ich telesné pozostatky.¹¹¹ Prestavba obidvoch svätých v Bologni aj v Assisi sa začala v približne rovnakom čase. Napriek tomu došlo v prípade dominikánov k istému spomaleniu a dočasnému zastaveniu tohto úsilia, čo prinieslo oneskorenie Dominikovej kanonizácie až o trinásť rokov po jeho smrti. Tieto skutočnosti boli z hľadiska rehole ako inštitúcie podmienené vonkajšími i vnútornými faktormi. Pri pokuse zhodnotiť ich sa opäť nevyhneme čiastočnému porovnaniu s Menšími bratmi. V súperení s nimi ťahali dominikáni v tomto zmysle slova za kratší koniec, ale ako sa neskôr v konečnom dôsledku ukázalo, len zdanlivo.

Sv. Dominik nezohrával vo vlastných radoch takú dominantnú úlohu ako sv. František. Možno povedať, že bol vnímaný ako *primus inter parens*. Už v najstaršej rádovej historiografii (*Libellus, Vitae fratrum*) nefiguruje jeho osoba ako postava, z ktorej a okolo ktorej sa takmer všetko odvíja a má ďaleko od obrazu, aký o Františkovi vykresľujú Celanovské *Vitae*.¹¹² Dominik za života i po smrti vystupuje v kontexte dejín rehole už od jej vzniku a počiatkov a jeho dejiny sú v prvom rade rádovou históriou.¹¹³ *Libellus* i *Vitae fratrum* sa snažia vážnosť a autoritu rehole vybudovať menej na kulte zakladateľa, ale o to viac na reholi ako takej, aj keď sa miestami pochopiteľne úplne nevyhli propagandistickému tónu.

Počiatočná pasivita rehole v otázke jeho svätorečenia mohla byť preto v prvých rokoch po smrti ovplyvnená aj stále živou a aktuálnou spomienkou jeho súčasníkov a pamätníkov. Rovnako bolo v tomto období prioritou a hlavnou snahou rehole sa najskôr pevne etablovať v mestskom a univerzitnom prostredí s potrebou organizačne sa upevniť a čo možno najskôr kodifikovať vlastné predpisy a vyhnúť sa zmätkom a vnútornému napätiu, ktorému sa františkáni po smrti zakladateľa nevyhli. Okrem toho existovali medzi obidvomi osobnosťami isté nepre-

¹⁰⁸ Generálna kapitula z roku 1260 konaná v Štrasburgu sa o tom nezmiňuje. Quétif, I. – Echard, I.: *Scriptores Ordinis Praedicatorum I.*, Paris 1719, s. 260.

¹⁰⁹ *Legenda Humberti Romani*. MOPH XVI., s. 365.

¹¹⁰ MOPH XXVII., s. 22 a MOPH XXVI., s. 111-126.

¹¹¹ Schenkluhn, W.: *Zum Verhältnis*. s. 310.

¹¹² U Menších bratov to v extrémnej forme viedlo k tomu, že niektoré *Vitae* o Františkovi boli Bonaventúrom odsúdené k zničeniu. Gajano Boesch, S.: c. d., s. 760.

¹¹³ Schenkluhn, W.: *Zum Verhältnis*. s. 310.

hľadnuteľné rozdiely v prejavoch svätosti o ktorých už taktiež bola reč. Sv. František bol už za svojho života veľmi obľúbený, populárny, oveľa známejší ako jeho náprotivok z Rehole kazateľov a jeho kult nadobudol ľudovejší charakter. Od začiatku až do konca jeho kanonizačného procesu zohrával aktívnu úlohu Rím. V prípade dominikánov vzišiel priamy podnet k zahájeniu Dominikovho svätorečenia výlučne z vlastných radov a do procesu boli aktívne zainteresované viac miestne cirkevné autority vrátane predstaviteľov mesta a univerzity, ktorých sa reholi podarilo šikovne do celého diania zapojiť. Rovnako nemožno opomenúť záujem Rímskeho pontifexa poveriť dominikánov vykonávaním pápežskej inkvizície. K zmobilizovaniu sa v otázke kanonizácie ďalej prispelo aj existujúce súperenie medzi obidvomi mendikantskými reholami, v ktorom ani jedna nechcela zostať pozadu. Od roku 1232, keď sa dominikáni v tejto veci začali konkrétne angažovať, disponovali františkáni už dvomi svätcami, čo u dominikánov nemohlo zostať bez odozvy a u samotných františkánov to bolo zase vnímané s patričnou hrdosťou. Ich kronikár Salimbene z Parmy na margo úsilia kanonizovať Dominika napísal: „že teraz, keď majú minoriti svojho svätého, si aj oni (dominikáni) nejakého vytvoria, aj keby si ho mali vytesať z kolov“.¹¹⁴ Ďalšou pohnútkou bol neustále stúpajúci počet členov rehole a rozrastajúci sa priestor jej pôsobenia, čo si logicky vyžiadalo potrebu aktualizovania a sprítomňovania odkazu zakladateľa novej generácii členov, ktorá do rehole vstúpila už po jeho smrti a Dominika s jeho súčasníkmi už nepoznala osobne.¹¹⁵ Sprostredkovanie trvalej aktualizácie jeho odkazu mohla dostatočným spôsobom zabezpečiť práve kanonizácia a s ňou súvisiaci vznik písomností vlastnej produkcie. Z tohto zorného uhla pohľadu bola celá kauza jeho svätorečenia uváženým počínom, ktorý prišiel na rad až po dotiahnutí iných dôležitých procesov. V porovnaní s rýchlosťou Františkovho zápisu do zoznamu svätých nakoniec Dominik neobstál až tak zle. Od oficiálneho zahájenia svätorečenia v *petitio* 24. mája 1233 až po *publicatio* 3. júla 1234 uplynul len rok a šesť týždňov, čo je v dĺžke trvania samotného procesu tiež jedno z najrýchlejších svätorečení.¹¹⁶ Cherubín z Calaruegy i Serafín z Assisi¹¹⁷ významne ovplyvnili svoju dobu a popri premyslených postupoch, ktoré vyústili do ich kanonizácie nemožno zabúdať na to, že v živote oboch zohrávalo kľúčovú úlohu úprimné *imitatio Christi*, aktualizácia Biblie a takisto realizácia „dobrého boja a dokončeného behu“ (2 Tim 4,7).¹¹⁸ Obaja sa zaradili medzi „nových evanjelistov“, ktorých poňatie svätosti sa začalo postupne presadzovať a spočívalo v pochopení a splnení určitých potrieb svojej doby z hľadiska večnosti prostredníctvom svätcovho zážitku Krista.¹¹⁹

¹¹⁴ Tamtiež, s. 314.

¹¹⁵ Pozri aj pozn. 34 a 37. V roku 1221 keď zomrel sv. Dominik mala Rehoľa kazateľov podľa rôznych zdrojov od 30 do 60 konventov. Počet bratov k roku 1256 sa pohyboval okolo 7.000. V roku 1277 disponovali dominikáni už viac ako 400 konventmi, v roku 1303 ich malo byť asi 590 s počtom rehoľníkov okolo 10.000 a tento počet sa v roku 1337 zvýšil na približne 12.000 v asi 635 konventoch. *Statistica generalis. Compendium historiae*, s. 175-177.

¹¹⁶ Ešte bleskovejšiu kanonizáciu, ktorou sa podarilo prekonať aj rýchle svätorečenie sv. Antona z Padovy, dosiahli dominikáni v prípade inkvizítora sv. Petra z Verony, ktorý zomrel 6. apríla 1252 a Inocentom IV. bol kanonizovaný už 9. marca 1253. *Proprium officiorum Ordinis praedicatorum. Romae* 1982, s. 227-228.

¹¹⁷ Alighieri, D.: Božská komédia. Raj, spev 19, v. 37-39.

¹¹⁸ Angenendt, A.: c. d., s. 138.

¹¹⁹ Vauches, A.: c. d., s. 285.

Stredovek, tak bohatý na rôzne formy a podoby svätosti,¹²⁰ obohatil dejiny o fenomen menikantskej svätosti a na jeho pozadí umožnil vyniknúť aj sv. Dominikovi, ktorý sa pre dominikánov stal navždy *sanctus protector ordinis*.

Mgr. Gabriel Peter Hunčaga OP; Konvent dominikánov,
Na Kalvárii 10, 811 04 Bratislava (gaboh@pobox.sk)

Odporúčané pramene a literatúra

Alce OP, V.: Documenti sul convento di San Domenico in Bologna dal 1221 al 1251. In: *Archivium fratrum praedicatorum*. roč. XLII, Romae 1972, s. 5-45.

Angenendt, A.: *Heilige und Reliquien*. Die Geschichte ihres Kultes vom frühen Christentum bis zur Gegenwart, München: C. H. Beck, 1997².

Bullarium Ordinis Praedicatorum. Tom. I. 1215-1280, Romae 1729.

Denifle OP, H. – Ehrle SJ, F.: *Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte des Mittelalters I*. Band I., Berlin, 1885.

Farmer, D.: Hagiographie I. (Alte Kirche). In: *Teologische real Enzyklopädie*. Band 14, Berlin 1985, s. 351-364.

Frachet OP, G.: *Životy bratří*. Praha: Krystal, 2004.

Frank OP, I.: *Franz von Assisi*. Mainz: Matthias – Grünewald – Verlag, 1992.

Frank OP, I.: *Kirchengeschichte des Mittelalters*. Düsseldorf: Patmos, 1990².

Františkánske pramene I. Spisy sv. Františka a sv. Kláry z Assisi. Bratislava: Serafín, 2005.

Františkánské prameny I. Rim: Křesťanská akademie, 1982.

Gajano - Boesch, S.: Svatost. In: *Encyklopedie středověku*. ed. Le Goff, J. – Schmitt, J.-C., Praha: Vyšehrad 1999, s. 754-765.

Haseldine, D.: Early Dominican Hagiography and the Canonization of St. Dominic. In: *New Blackfriars*. vol. 75, 1994, s. 400-414.

Hausberger, K.: Hagiographie II. (Mittelalter). In: *Teologische real Enzyklopädie*. Band 14, Berlin 1985, s. 365-372.

Hoyer OP, W.: *Jordan von Sachsen*. Von den Anfängen des Predigerordens. Leipzig: Benno Verlag, 2002.

Hunčaga OP, G.: Vznik, vývoj a význam dominikánov v kontexte vývoja stredovekého rehoľného života v Európe. In: *Rehole a kláštory v stredoveku*. ed. Kožiak, R.-Múcska, V., B. Bystrica-Bratislava: Chronos 2002, s. 149-170.

Illanes, L. - Saranyana, J.: *Historia teologii*. Krakow: Wydawnictwo M, 1997.

Koudelka OP, V.: *Dominik – zvestování Božího slova*. Tišnov: Sursum, 1992.

Le Goff, J.: *Svatý František*. Praha: Vyšehrad, 2004.

MOPH (Monumenta Ordinis fratrum praedicatorum historica) I. Gerardi De Fracheto. Vitae Fratrum ordinis Praedicatorum. ed. Reichert OP, B., Romae 1896.

MOPH III. Acta capitulorum generalium Ordinis praedicatorum 1220-1303. ed. Reichert OP, B., Romae 1898.

MOPH XVI. Monumenta sancti patris nostri Dominici – Acta canonisationis, Libellus de principiis praedicatorum, Legendae Petri Ferrandi, Constantini Urbevethani, Humberti de Romanis. ed. Laurent OP, M., Romae 1935.

¹²⁰ Hausberger, K.: c. d., s. 266.

MOPH XXV. Monumenta diplomatica s. Dominici. ed. Koudelka OP, V., Romae 1966.

MOPH XXVI. Miracula sancti Dominici mandato magistri Berengarii collecta, Petri Calo legendae sancti Dominici. ed. Tugwell OP, S., Romae 1997.

MOPH XXVII. Bernardi Guidonis scripta sancto Dominico. ed. Tugwell OP, S., Romae 1998.

Quétif, I. – Echard, I.: *Scriptores Ordinis Praedicatorum I.*, Paris 1719.

Segl, P.: Dominikaner und Inquisition. In: *Praedicatorum Inquisitores I. – Dissertationes historicae*, XXIX, Roma: Istituto storico domenicano, 2004, s. 211-248.

Scheeben OP, H.: *Der heilige Dominikus*. Freiburg 1927.

Schenkluhn, W.: *Architektur der Bettelorden*. Die Baukunst der Dominikaner und Franziskaner in Europa. Darmstadt 2000.

Schenkluhn, W.: *Ordines Studentes*. Aspekte zur Kirchenarchitektur der Dominikaner und Franziskaner im 13. Jahrhundert. Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1985.

Schenkluhn, W.: Zum Verhältnis von Heiligensprechung und Kirchenbau im 13. Jahrhundert. In: *Hagiographie und Kunst*. ed. Kersch, G., Dietrich Reimer Verlag: Berlin 1993, s. 301-314.

Vauches, A.: Světec. In: *Středověký člověk a jeho svět*. ed. Le Goff, J., Praha: Vyšehrad, 1999, s. 263-290.

Walz OP, A.: *Compendium historiae Ordinis praedicatorum*. Romae: Angelicum, 1948.

Zusammenfassung

Kanonisierungsprozess als Beginn des Kultes des Ordensgründers im Mittelalter, am Beispiel von Kanonisierungsakten des hl. Dominikus

Gabriel Peter Hunčaga

In seinem Artikel deutet der Autor die Problematik der historischen Rekonstruktion eines Heiligenbildes und seiner gesellschaftlichen Funktion an. Am Anfang zeigt er die verschiedenen Entwicklungstendenzen, die das Phänomen der Heiligkeit beeinflussen haben, bis zur Institutionalisierung von Kanonisierungsprozessen unter der Führung der Römischen Kurie im 13. Jahrhundert im Einklang mit der Vollmacht der Autorität des Papstes - *reservatio papalis* und *plenitudo potestatis*.

Der übrige Teil der Studie ist eine Untersuchung der Vorbereitung und des Verlaufs von Kanonisierungsprozess des hl. Dominikus, des Gründers des Predigerordens, zwar aufgrund von Akten seiner Kanonisierung - *acta canonisationis*. Der Umbau der Kirche des hl. Nikolaus bleibt auch nicht außer Sicht, da er keinen geringen Einfluss auf die Sache hatte. Im Interesse der besseren Erfassung der gesamten Problematik wurde als günstig verstanden, den Fall in vier Etappen aufzuteilen: *petitio*, *translatio*, *informatio* und *publicatio*, und noch auch den Verlauf der Heiligensprechung von Dominik mit dem seines Zeitgenossen, des hl. Franziskus, zu vergleichen.

Weiter erklärt der Autor, auf welche Art und Weise haben sich nach dieser Kanonisierung die Hagiographie und Historiographie in der Ordensprovenienz entwickelt (im Zusammenhang mit der Person des hl. Dominikus), und wie dadurch

die Etablierung seines liturgischen Kultes beeinflusst wurde. Der Interpretationsabschluss bemüht sich um verschiedenartige Erklärungsmöglichkeiten, warum sich Dominikaner erst zwölf Jahre nach dem Tod ihres Ordengründers entschieden haben, ihn zu kanonisieren, und was konnte wohl der Grund solcher Verspätung sein.